

Economie Kop van Noord-Holland minder geraakt

Noord-Holland ontkomt niet aan de effecten van de economische crisis. Toch valt de krimp in de kop van Noord-Holland dit jaar met 3,3% lager uit dan in de rest van Nederland (4,2%). Stabiele sectoren als de overheid, landbouw en de zorg dempen de neergang. Dit zorgt ervoor dat de recessie wordt afgetopt, maar leidt er ook toe dat het herstel en het groeipotentieel achterblijven. Al met al dient economische verlichting zich ook in de regio aan. De Nederlandse export leidt het economisch herstel, waarmee groei (indirect) ook in de regio terugkeert.

1. De mondiale economie staat zwaar onder druk. Wat zijn de vooruitzichten voor Nederland?

De Nederlandse economie heeft het zwaar te verduren. In het eerste half jaar van 2009 kromp de economie met 5% ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. Over heel 2009 krimpt de Nederlandse economie met 4,2%. De stemming van consumenten en producenten verbetert en vanaf het derde kwartaal klimt de economie uit het dal onder leiding van de aantrekkende export. De investeringen, huizenprijzen en arbeidsmarkt ontwikkelen zich volgend jaar nog negatief. De economische groei komt in 2010 voor geheel Nederland naar verwachting uit op 0,7%.

Tabel 1 Nederlandse economie in cijfers

	2008	2009	2010
Economische groei (BBP)	2,0%	-4,2%	0,7%
Particuliere consumptie	1,3%	-2,7%	-0,3%
Overheidsconsumptie	2,0%	2,6%	2,1%
Bedrijfsinvesteringen	4,7%	-14,8%	-6,6%
Uitvoer	2,7%	-10,7%	2,1%
Werkloosheid*	3,9%	5,0%	7,9%

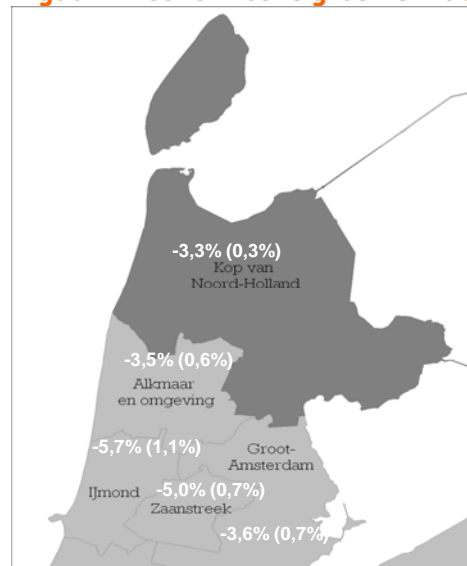
Bron: ING Economisch Bureau *percentage van beroepsbevolking

2. Veel bedrijven in de regio hebben met vraaguitval te kampen. Slaat de recessie in Noord-Holland harder toe dan in de rest van het land?

Dit is niet het geval, de economie van Noord-Holland krimpt juist minder hard dan gemiddeld. In 2007 en 2008 groeide de

economie vergelijkbaar, maar bij hevige schokken blijkt Noord-Holland en vooral de Noordkop per saldo stabiel. In heel Noord-Holland valt de krimp in 2009 met -3,8% lager uit dan in de rest van Nederland. Voor de Noordkop geldt dit met -3,3% in versterkte mate. Regionaal zijn er in de provincie door de uiteenlopende samenstelling van de economie, grote verschillen. Zo zijn de pieken en dalen in de IJmond en de Zaanstreek veel sterker dan in de regio Alkmaar en de Noordkop. In deze regio's zijn de stabiele zorg en onderwijs (Alkmaar) en overheid (Den Helder) immers sterk vertegenwoordigd, terwijl de cyclische industrie in de IJmond en de Zaanstreek met een aandeel van 32%, respectievelijk 22% domineert. Daar staat tegenover dat sterk geïndustrialiseerde regio's ook weer snelst aanhaken bij een groeiende export. Ondanks dat de krimp in de bouw nog niet voorbij is en ook de belangrijke sierteeltsector het nog moeilijk heeft, is het dieptepunt ook in de kop van Noord-Holland achter de rug. We gaan er vanuit dat de economie volgend jaar weer een lichte groei zal laten zien (figuur 1).

Figuur 1 Economische groeiverwachting in 09-(10)

Bron: ING Economisch Bureau

3. Staat Noord-Holland er structureel slecht voor?

Nee, dat valt mee. Hoewel de crisis de Noord-Hollandse economie op zijn grondvesten heeft doen trillen, staat zij er structureel redelijk goed voor. Voor een belangrijk deel is dit te danken aan het regionale 'uitstralings-effect' van groeimotor Amsterdam. Veel werknemers uit Noord-Holland-Noord vinden hier immers hun baan en veel bedrijven hun opdrachtgevers. Hoewel het bijvoorbeeld in de industrie en transport nog enkele jaren zal duren voor het oude niveau weer bereikt wordt, is de vraaguitval niet structureel. Een zwak punt is dat de regio gevoelig is voor overheidsbezuinigingen, die na 2010 onvermijdelijk zullen volgen. Toch zijn er met het uitbouwen van de ambities in de offshore- en energiesector (zoals windmolenparken/gasopslag), de landbouw (Agriport A7) maar ook in het toerisme aan Noordzee- en IJsselmeerzijde nieuwe kansen. Noord-Hollandse steden slagen er bijvoorbeeld in steeds meer bezoekers te trekken. Ook dragen infrastructurele projecten als de tweede Coentunnel en de verbetering van de Westring van Alkmaar bij aan structuurversterking van de regio. Het economisch groeipad zal wel minder robuust zijn dan voor de crisis. De afgelopen 10 jaar groeide zowel de economie van Noord-Holland (2,6%) als de Noordkop (2,3%) jaarlijks flink. De komende jaren zal dit in lijn met de rest van Nederland lager liggen. Naast dat investeringen voorlopig nog op een laag pitje blijven, is de oplopende werkloosheid daar debet aan.

Tabel 2 Ramingen volumegroei per sector

	2008	2009	2010
Landbouw	2,1%	-2,1%	1,0%
Industrie	-0,7%	-9,7%	2,9%
Bouw	5,9%	-6,1%	-7,1%
Groothandel	1,7%	-6,0%	1,0%
Detailhandel	0,3%	-4,4%	-2,3%
Horeca	-3,1%	-7,0%	-1,0%
Transport & opslag	1,0%	-9,5%	2,7%
Zakelijke dienstverlening	3,4%	-4,3%	0,6%
Overheid	2,2%	0,5%	0,6%
Zorg	3,3%	3,5%	3,0%
Totaal Nederland	2,0%	-4,2%	0,7%

Bron: ING Economisch Bureau

4. Industrie en transport worden dus zwaar getroffen, maar zijn er dit jaar ook sectoren die blijven groeien?

De gezondheidszorg toont zich het meest crisisbestendig. Als enige laat deze sector in 2009 nog een stevige groei zien (tabel 2). Zorginstellingen voorzien in een basisbehoefte waar consumenten en overheid niet of nauwelijks op bezuinigen. De toegenomen financiële onzekerheid leidt tot spaarzame consumenten en bedrijven. Dit zet de verkopen in de overige sectoren onder druk. Volgend jaar zal dit afgeremd door de lichte koopkrachtverslechtering niet veel verbeteren. Ondanks zuiniger consumenten realiseren supermarkten

dit jaar als enige segment binnen de detailhandel een groei in de omzet. Net als delen van de landbouw profiteren zij van de primaire behoefte waarin zij voorzien. Van alle krimpende sectoren vertoont de detailhandel samen met de landbouw in 2009 daardoor de kleinste min. Zakelijke dienstverleners laten een divers beeld zien. Uitzend- en reclamebureaus hebben het meeste last van de vraaguitval, doordat bedrijven massaal afscheid nemen van tijdelijk personeel en stevig in reclame-uitgaven snoeien. Incassobureaus hebben daarentegen baat bij de verslechterde betalingsmoraal. Ook zijn er juridische dienstverleners die profiteren.

5. Is de bodem van het dal voor de regio achter de rug?

Hoewel de behoudende consument nog druk uitoefent, is de verwachting dat Noord-Holland kan volgen in het landelijke economisch herstel. De ommekeer vindt het eerst plaats in regio's waar industriële bedrijven een belangrijk aandeel hebben. Met handels- en transportbedrijven kent Noord-Holland ook andere bedrijvigheid die in een vroeg stadium weer opbloeit. Per saldo zal de regio daarmee volgend jaar nauwelijks onder doen voor andere regio's. Behalve de bouw laten alle sectoren in 2010 de sterkste krimp achter zich. In de Noordkop zorgt deze sector met een sterke vertegenwoordiging nog voor tegenwerking. De veelal lange looptijd van bouwprojecten heeft een vertragend effect, waardoor dit de enige sector is die in 2010 sterker krimpt dan in 2009. De hard getroffen sectoren industrie, transport en groothandel richten zich geleidelijk op en ontwikkelen zich in 2010 voor spoediger. Voor 2010 voorzien wij een per saldo lichte groei van 0,7% die in lijn ligt met de rest van Nederland. De Noordkop blijft hier met 0,3% bij achter.

6. Vorig jaar waren er nog sectorbrede personeelstekorten. Blijft het banenverlies hierdoor beperkt?

Nee, de gevolgen van de recessie voor de arbeidsmarkt zijn niet gering. Hoewel de somberste prognoses zijn bijgesteld, lezen we dagelijks berichten over faillissementen en gedwongen ontslagen. Door vertragende factoren, zoals de deeltijd WW, zal het landelijke banenverlies in 2010 groter zijn dan dit jaar. Over beide jaren tezamen gaan landelijk 350.000 tot 400.000 banen verloren, waarvan afgezien van Groot-Amsterdam 26.000 in Noord-Holland. Alleen overheid en de zorg laten voor beide jaren nog een toename zien. De Noordkop en de regio Alkmaar worden door het grote aantal banen bij overheids-, onderwijs en zorginstellingen relatief gespaard. Toch blijkt de arbeidsmarkt ook hier kwetsbaar bij (grote) faillissementen. Al met al steekt het Noord-Hollandse banenverlies met circa 4,4% landelijk gezien niet ongunstig af. Toch heeft de Noord-Hollandse arbeidsmarkt ook minpunten. Zo zorgt de pendel naar Amsterdam voor veel files. Ook komen er nog te veel scholieren met een te lage of verkeerde MBO-kwalificatie op de markt en is de schooluitval relatief groot. Ten slotte zal de vergrijzing in Noord-Holland Noord hard toeslaan, waardoor de beroepsbevolking de komende jaren blijft dalen. Dit maakt verhoging van de achterblijvende

participatiegraad belangrijk.

Tabel 3 Ramingen werkgelegenheid per sector

Bedrijfstak	Aantal banen*	Ontwikkeling banen	
	2008	2009	2010
Landbouw	280	-0,8%	-0,7%
Industrie	950	-3,6%	-7,5%
Bouw	510	-1,2%	-5,8%
Groothandel	530	-3,0%	-1,7%
Detailhandel	810	-1,0%	-2,5%
Horeca	355	-2,5%	-5,5%
Transport & opslag	390	-3,8%	-1,0%
Zakelijke dienstverlening	2.100	-4,5%	-2,0%
Overheid	970	0,1%	0,0%
Zorg	1.300	1,1%	0,9%

Bron: ING Economisch Bureau * Banen van werkzame personen (* 1000)

7. Overheden hebben actie ondernomen om de gevolgen van de crisis voor de regio te verzachten. Zet dit voldoende zoden aan de dijk?

Om de crisis het hoofd te bieden hebben verschillende overheden besloten om juist nu extra te investeren. De Provincie onderkent de ernst van de situatie. Zij heeft een speciaal recessieteam opgericht en trekt in 2009 ondanks beperkte financiële speelruimte € 50 mln. aan investeringen naar voren. Zo investeert zij in herstructurering van bedrijventerreinen, waterprojecten en worden monumenten en cultureel erfgoed opgeknapt. In tegenstelling tot andere provincies maakt de provincie echter geen extra budget vrij en is daarmee aan de zuinige kant. Op regionaal niveau ligt de korte termijn focus vooral op ondersteuning van de huizen- en vooral de arbeidsmarkt. Zo heeft de gemeenteraad van Hoorn een stimuleringsplan voor de woningbouw aangenomen en zetten ook Alkmaar en Den Helder woningbouw en stadsvernieuwing door. Daarnaast wordt door de verschillende platforms arbeid en onderwijs actief ingezet op van werk naar werk trajecten, extra stageplekken, verlenging van schoolcarrières en promotie van het ondernemerschap. Hoewel de financiële omvang beperkt is, verzachten deze acties de pijn wel.

8. Waar zouden ondernemers in deze tijden van crisis extra aandacht aan moeten besteden?

Van belang is om het hoofd koel te houden en te reageren op de korte termijn ontwikkelingen, maar tegelijkertijd voorbereidingen te treffen om te kunnen profiteren van marktkansen die zich na de crisis aandienen. De volgende onderwerpen vergen daarbij extra aandacht.

Rustig blijven

Wie nog niet op herstel van de markt durft te vertrouwen, zal voorzichtig zijn met het aangaan van nieuwe risico's. Het is van belang om vertrouwen te houden in een zorgvuldig uitgestippelde strategie en bewust gemaakte keuzes. Het is wel

zinnig om het gekozen product- of dienstenaanbod periodiek tegen het licht te houden. U doet er goed aan verlieslatende activiteiten of klanten met weinig of onzeker toekomstig winstpotentieel af te stoten. Dit geeft rust, vergroot de focus op kernactiviteiten en geeft de rust die nodig is om nieuwe marktkansen te kunnen verzilveren.

Optimaliseren en kosten reduceren

Ook zijn de economische vooruitzichten verbeterd, in veel markten zal de met de recessie gepaard gaande overcapaciteit nog langdurig overeind blijven. Als dit in uw markt het geval is, ontkomt u soms niet aan verregaande bezuinigingen. Door toekomstscenario's uit te werken kunt u beter inschatten wat verschillende ontwikkelingen voor uw bedrijf betekenen. Maak ook een 'worst-case-scenario' en inventariseer tijdig de te nemen maatregelen bij de verschillende uitkomsten. Door uw bedrijfsvoering te optimaliseren kunt u uw kosten verlagen, terwijl u uw omzet verhoogt.

Actief acquireren

In concurrerende marktomstandigheden besteden ondernemers terecht veel aandacht aan salesactiviteiten. Er moet wel voor worden gewaakt dat de verkregen omzet ook bij uw bedrijf past. Acquisitie door middel van prijsconcurrentie vormt geen goede basis voor continuïteit in de relatie met klanten. U verliest een klant in dat geval vaak zoals u hem krijgt. Vergeet bovendien uw bestaande klanten niet. Speel in op de behoeften van goede klanten.

Flexibiliseren

Flexibiliteit is een veelomvattend begrip. Maar daarom niet minder belangrijk. Meer flexibiliteit krijgt u bijvoorbeeld door meer aandacht op uw kernprocessen te richten en zaken waar anderen beter in zijn uit te besteden. Het verkorten van doorlooptijden binnen uw bedrijf maakt dat u sneller kunt reageren op een gewijzigde marktvraag. Verder kan een flexibele arbeidsinzet voor grotere wendbaarheid zorgen. Denk bijvoorbeeld aan flexwerkers, ploegendiensten, flexibele jaarroosters de inzetbaarheid van medewerkers.

Innoveren

Innovatieve bedrijven blijken hogere verkopen te realiseren en efficiënter te werk gaan. De meest succesvolle bedrijven blijven innoveren, ook tijdens een economische neergang. Innovatie is noodzakelijk om meer klanten te krijgen of van die klanten meer opbrengsten te genereren door hen meer toegevoegde waarde te bieden. Samenwerken en partnerschappen zijn vaak bronnen van innovatieve ideeën. Dat kan gaan om het op een nieuwe wijze toepassen van een bestaand product of het ontwikkelen van een nieuw product. Een goed idee vinden is slechts het begin. De fases daarna worden steeds uitdagender zoals het overtuigen van de organisatie, het starten van een experiment en de uiteindelijke implementatie. Ga ook na of u in aanmerking komt voor de steeds ruimhartiger overheidssubsidies voor innovatie.

Meer weten?
Kijk op ING.nl/zakelijk
Of bel met

Rico Luman,
Regio-econoom Noord-
Holland
020 56 39 893

Michel van Nieuwland,
Directeur Business Banking
Noord-Holland
072 52 75 176

Disclaimer

De informatie in dit rapport geeft de persoonlijke mening weer van de analist(en) en geen enkel deel van de beloning van de analist(en) was, is, of zal direct of indirect gerelateerd zijn aan het opnemen van specifieke aanbevelingen of meningen in dit rapport. De analisten die aan deze publicatie hebben bijgedragen voldoen allen aan de vereisten zoals gesteld door hun nationale toezichhouders aan de uitoefening van hun vak. Deze publicatie is opgesteld namens ING Bank N.V., gevestigd te Amsterdam en slechts bedoeld ter informatie van haar cliënten. ING Bank N.V. is onderdeel van ING Groep N.V. Deze publicatie is geen beleggingsaanbeveling noch een aanbieding of uitnodiging tot koop of verkoop van enig financieel instrument. ING Bank N.V. betreft haar informatie van betrouwbaar geachte bronnen en heeft alle mogelijk zorg betracht om er voor te zorgen dat ten tijde van de publicatie de informatie waarop zij haar visie in dit rapport heeft gebaseerd niet onjuist of misleidend is. ING Bank N.V. geeft geen garantie dat de door haar gebruikte informatie accuraat of compleet is. De informatie in dit rapport kan gewijzigd worden zonder enige vorm van aankondiging. ING Bank N.V. noch één of meer van haar directeuren of werknemers aanvaardt enige aansprakelijkheid voor enig direct of indirect verlies of schade voortkomend uit het gebruik van (de inhoud van) deze publicatie alsmede voor druk- en zetfouten in deze publicatie. Auteursrecht en rechten ter bescherming van gegevensbestanden zijn van toepassing op deze publicatie. Overneming van gegevens uit deze publicatie is toegestaan, mits de bron wordt vermeld. In Nederland is ING Bank N.V. geregistreerd bij en staat onder toezicht van De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten.

De tekst is afgesloten op 18 november.

